

ТРГОВСКО ПРАВО И ПРАВА НА ТРГОВСКИТЕ ДРУШТВА

ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ - ПОИМ И ПРЕДМЕТ

А) ТРГОВСКИ РАБОТИ

- **Трговските работи можат да бидат:**
 - **работи во прометот со стоки** (ќе ги изучуваме како предмет на трговското право) и
 - **работи во прометот со пари** (во кој спаѓаат - банкарските работи и менично и чековно право).
- **Постои:**
 - **општи дел - кој ги содржи елементите и правилата кои се својствени и заеднички за сите трговски работи** (на пример, основни трговски работи се договорите, кои се нивните основни карактеристики и битни елементи) и
 - **посебен дел - каде се изучуваат поединечни трговски работи.**

Б) ПОИМ НА ТРГОВСКИ ДОГОВОРИ

- **Трговското право е право за трговијата, за лицата кои се занимаваат со трговија, за трговските договори кои тие ги склучуваат како и за имотот што за нив е дозволено да го имаат,** како нивна сопственост или мешовита сопственост.
- **Трговијата се дефинира како секоја дејност за размена, преработка и промет на стоки, која се врши со цел на стекнување на добивка.**

1. Трговските друштва **склучуваат голем број на договори во вршењето на трговските работи**, но сите договори што ги склучуваат не се трговски.
 - Трговски договори **се оние кои се склучуваат со цел да се изврши размена на стоки и услуги за соодветен паричен надоместок** и кои по правило се редовна дејност на трговското друштво.
 - **Склучувањето на трговските договори е неопходно заради пренос на стоката од производителот до потрошувачот.**
 - Општо е познато дека во пракса **преносот многу ретко се врши директно од производителот на потрошувачот. Тука е посредникот, разни трговци, кои произведуваат го преработуваат, го пакуваат, го превезуваат, повторно продаваат итн.**
- Поедноставно речено, **стоката се движи од рака на рака, од место до место, по разни трговци на големо, трговци на мало, разни помагачи и на крај доаѓа до потрошувачот.**
- Значи **стоката "патува"** и ова патување се врши на основа на разни трговски договори.

- 2. Трговските работи се вршат редовно помеѓу трговските друштва или и други субјекти** (државни органи, фондации, здруженија на граѓани и др.) **на кои законот им дава право да можат да бидат странки во трговските договори.**
- Меѓутоа некои од споменатите договори можат да се склучат и со некои лица кои не се водат како субјекти во трговското право.
- 3. Трговските работи (договори)** како специфични трговски правни институции **се развиле во капиталистичкото стопанство.**
- **Во социјалистичките земји беа познати како стокопарични договори.**
 - **Помеѓу овие договори постоеше разлика не само во формата туку и во целта.**
 - **Кај капиталистичките трговски договори доминира експлоатацијата и профитот, додека социјализмот ја исклучуваше експлоатацијата** затоа што нивна цел не беше профитот, туку исполнување некои општествени цели за работниот човек и да се задоволат неговите потреби

1. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ТРГОВСКОТО ПРАВО

- **Трговското право не постоело во стариот век.**
- **Ни римското право не го познава**, туку се сметало за граѓанско право, право на трговски сталеж, а не и на робовите.
- **Трговското право како посебна гранка на правото се појавило во средниот век, со развиток на градовите особено во Северна Италија.**

2. ОДНОС НА ТРГОВСКОТО ПРАВО СО ДРУГИТЕ ГРАНКИ НА ПРАВОТО

- **Трговското право** како посебна правна гранка од правниот систем **има допирни точки покрај граѓанското право и со други гранки.**
- Така **меѓународното трговско право има многу сличности со трговското право.**
- **Разликата е во тоа што трговското право регулира трговски односи во рамките на една национална држава, а меѓународното право регулира трговски работи кои се всушност надвор од границите на националната држава** (испорака на стоки во други држави итн.).

3. ИЗВОРИ НА ТРГОВСКОТО ПРАВО

- Изворите на трговското право се фактори што дејствуваат врз создавањето на правото како и правни акти што го сочинуваат трговското право како гранка на правото.
- Изворите можат да се дефинираат од материјален и од формален аспект.

- Материјални извори на трговското право се фактори со чие дејство се создаваат непишани норми и трговско право.

Станува збор за одредени трговски обичаи, општи норми, трговски меѓународни конвенции, судска практика и правни трговски факти.

Материјалните извори имаат непосредно влијание на трговското право.

-Формалните извори се пишани општи правни акти со кои се резултира трговското право.

Формалните извори се основни извори и се карактеризираат со неколку својства, прво, имаат пишана форма, второ, содржат општи правни норми, трето, резултираат трговски работи и четврто претставуваат дел од правото што е во сила.

4. ФОРМАЛНИ ИЗВОРИ НА ТРГОВСКОТО ПРАВО

- Формалните извори за трговското право се основни извори. Овие извори се правна основа за создавање на трговскиот систем на една држава и основа за функционирање на трговијата во практиката.
- Видот и бројот на формалните извори зависи од повеќе фактори: моделот на политичкото уредување (републички, претседателски, мешовит или собраниски систем на управување со државата), потоа од развитокот на правото, демократскиот режим на владеење со изградените институции, банкарски систем, берзи, пазари, агенции и т.н.
- Формални извори се:
 - законите,
 - под законските акти,
 - статутите на трговските друштва,
 - пишаните трговски обичаи,
 - општи правни правила,
 - узансите,
 - судската практика,
 - граѓанското право и
 - правната наука.

- А) Законите се најважни и најупотребувани извори на трговското право. Основен закон е законот за трговските друштва за прв пат донесен во Македонија во јуни 1996 година и 18 пати изменет и дополнет до 2004 година.**
- Во 2004 година во април месец донесен е нов закон за трговските друштва кој во 2005 година претрпе една измена и дополнување.**
 - Овој трговски законик е изработен по примерот на Францускиот трговски законик и Германскиот трговски законик и во суштина претставува “мал устав” за трговските работи.**
 - Инаку постојат една низа закони поврзани за трговијата во кои се наоѓаат правила за трговските работи.**
- На пример, **Законот за трговијата од 2004 година ,Законот за надворешно трговско работење од 2003 година ,Законите за даноците, Закон за банки, Закон за акцизите, Закон за царината и многу под законски акти** (одлуки, правилници, уредби и упатства) кои ги разработуваат законските одредби.
- Б) Статутите на трговските друштва се извор кои ги уредуваат односите, помеѓу акционерите, управувачите и менаџерските договори и други прашања.**

В) Обичаите - некогаш беа главен извор на трговското право но денес претставуваат дополнителни извори на трговското право.

- Трговското обичајно право е основа за примена тогаш кога постои правно убедување и свест дека трговецот применува одреден начин на работа кој постои, се повторува и е прифатен од трговците како добар.
- **Од гледиште на примената можат да бидат општи - кои важат за целата територија на државата, регионални - за одредени подрачја и локални - за одредено место.**

Г) Узансите се собрани и систематизирани трговски обичаи издадени и објавени од страна на овластени тела и одобрени од државните органи. Поедноставно речено, узансите ги издаваат стопанските комори и професионални здруженија, како што се берзи, стопански здруженија и друго.

- Што се однесува пак до нивната примена, тие се од диспозитивен карактер, што значи ќе се применат само тогаш кога двете страни од трговскиот договор ќе се согласат на нивна примена.

- Д) Општите правни правила се појавија во поново време и нивното значење во домашниот и меѓународниот промет е огромно.
- Општите правни услови по правило ги издаваат големите друштва, компании и корпорации, кои секојдневно и масовно склучуваат разни трговски работи, по правило на големо.
 - На пример, Mc Donald's со преку 24000 ресторани во цел свет, врши услуга на храна, а купува се што е потребно за дејноста на брза храна.
 - Општите правила се издадени во договори како формулар за сите, на пример, за рестораните на Mc Donald's имаат формуларни договори за месо, чаши итн, кои многу ја олеснуваат работата.
- Ѓ) Судската практика како извор на правото на трговијата е и спорен и спореден.
- Е) Граѓанското право како извор на трговското право. Врската помеѓу граѓанското право и трговското право е голема и блиска, **всушност трговското право е продолжение на граѓанското право.**
- Ж) Правната наука е посреден извор на трговското право затоа што има силно влијание врз формирање на законодавството, систематизацијата и кодификацијата на прописите, критичка анализа и приоди, свои ставови, анализа на компаративно трговско право и има влијание со своите ставови врз трговската практика.

5. РАЗВОЈ НА ПОИМОТ ТРГОВСКИ ДРУШТВА

- Во правната теорија и практика во Европа **постојат повеќе системи за определување на поимот трговски друштва.**
 1. Средноевропски (германски) систем на трговски права кое го опфаќа германското, швајцарското и австриското право.
 2. Англо-американски систем на трговското право (Англија, САД, Австралија, Нов Зеланд, Шкотска, Велс).
 3. Скандинавски систем на трговското право - ги опфаќа земјите Данска, Шведска, Норвешка и Финска.

6. СУБЈЕКТИ НА ТРГОВСКОТО ПРАВО

6.1. ДЕФИНИЦИЈА ЗА СУБЈЕКТИ

- **За поимот субјект во различни теории постојат многу дефиниции, но најопшта и наједноставна дефиниција е субјекти: се лица кои се носители на права и обврски во трговски меѓусебни односи.**
- Во современата правна наука најприфатен е поширокиот поим за субјект и тоа: **„субјект е организиран колектив на лица кои имаат одреден имот заради остварување на профит на кои од правниот систем им е признат статусот субјект во прометот.**
- односно **да биде носител на права и обврски во вршење на трговските работи.**

- Субјектите можат да бидат:
 - физички лица - како поединци и
 - правни лица - како колектив (друштво) организирани од повеќе физички лица.
- Класификацијата на правните лица се врши по разни критериуми.
- Во буржоаското право **се разликувале јавни правни лица и приватни правни лица** (јавни и приватни субјекти). Оваа поделба е задржана и во модерните правни системи.
- Основен критериум за поделба е карактерот на дејноста:
 - дејност од јавниот домен (болница, органи, школи и т.н.) и
 - имотно - правен домен (трговија).
- Првите се јавни друштва, кои вршат главно општествени дејности, **вторите се трговски друштва со права смисла на зборот - друштва кои остваруваат профит како основна нивна цел.**

6.2. СУБЈЕКТИ НА ТРГОВСКОТО ПРАВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- **Што е трговец?** Трговец во смисла на Законот за трговски друштва е „**секое лице кое самостојно трајно во вид на занимање врши трговска дејност заради остварување добивка со производство, трговија и давање услуги на пазарот.**
- За да добијат статус на трговец **услов е да врши трговска дејност и да остварува добивка.**
- Законот за трговски друштва (ЗТД) за стекнување на статус на трговец одредува и други критериуми; -трговец според формата, трговец според обемот и природата на дејноста и трговец според уписот во трговскиот регистар.

- Според ЗТД трговска дејност е:
- купување на подвижни ствари со цел да ги продаде во првобитен, преработен или обработен вид;
- продажба на подвижни ствари во преработен или обработен вид од сопствено производство;
- тргување со хартии од вредност и управување со фондови;
- банкарски, менувачки и други финансиски дејности;
- дејности на осигурување;
- превоз на лица и стока;
- комисиони работи, шпедитерски услуги, складишни (магацински) услуги и лизинг;
- трговско застапување и посредување;
- угостителско - туристичка дејност, информативна дејност, маркетинг и други интелектуални услуги;
- производство на филмови, видеокасети, аудиовизуелни записи, софтвер, како и други слични дејности;
- издавачка и печатарска дејност и други работи поврзани со трговијата со книги и уметнички творби и
- купување, изградба и уредување на недвижни ствари со цел продажба и издавање.

Кои физички лица не се сметаат за трговци, а вршат самостојна трговска дејност?

- ЗТД определува кои лица иако вршат производство, трговија и давање на услуги на пазарот и на тој начин обезбедуваат добивка не се сметаат за трговци. Тие се:
 - А физички лица кои вршат земјоделска и шумарска дејност (индивидуални земјоделци), освен ако нивната дејност може да се води како претпријатие;**
 - Б занаетчиите и физичките лица кои вршат услуги, освен ако нивната дејност може да се определи како претпријатие;**
 - В физички лица кои вршат угостителски услуги со издавање соби во своите живеалишта.**
 - Г Физичките лица кои се занимаваат со слободни занимања (адвокати, нотари, лекари и други), не се сметаат за трговци според ЗТД.**

6.3. ТРГОВЕЦ ПОЕДИНЕЦ

- А) Трговец поединец е физичко лице кое во вид на занимање, по правило трајно, врши некоја дејност утврдена во член 4 од ЗТД.**
 - **Како трговец поединец може да се регистрира лице кое е:**
 - деловно способно**
 - има постојано место на живеење во Република Македонија**
 - да биде запишано во трговскиот регистар.**
 - **Трговецот - поединец за своите обврски одговара лично и неограничено со сиот свој имот.**

Б) ЗТД определи три услови, кога физичко лице не може да биде трговец поединец, а тие се:

А -ако против него - на негово друштво е отворена стечајна постапка, а тој во постапката е стечаен должник,

Б -ако со правосилна пресуда е утврдено дека со умисла предизвикал стечај со цел да ги оневозможи своите доверители да го наплатат своето побарување и

В -врз основа на закон или забрана од надлежен орган да врши трговска дејност додека трае забраната.

В) Трговецот поединец се запишува во трговскиот регистар што го води Централниот регистар на Република Македонија .

• Во пријавата за упис мора да се наведат податоци за:

А името и презимето, единствениот матичен број на граѓанинот (ЕМБГ) и местото на живеење

Б фирмата под којашто ќе се врши дејноста

В седиштето од каде што ќе се врши дејноста

Г предметот на работење.

- Г) **Фирмата на трговецот - поединец мора да го содржи и неговото лично име, татково име и презиме и ознаката „ТП,,.** Таа мора да биде истакната на високо место каде што се врши трговската дејност.

7. НАЧИН НА ОСНОВАЊЕ НА ТРГОВСКИТЕ ДРУШТВА

- Според Законот за трговските друштва на РМ од 2004 година постојат три начини за основање на трговски друштва.
 1. **Законски начин** - кога друштвата се основаат на основа на законот или управен акт донесен врз основа на законот (Закон за установи, закон за електростопанство на РМ)
 2. **Начин на одобрение, соодветна квалификација и лиценци** (Битно е да се знае дека за основање на трговското друштво е потребно претходно управна постапка пред надлежен државен управен орган за добивање на одобрение или согласност како неопходен услов за понатамошната постапка за упис во судскиот регистар на трговските друштва. **На пример, за основање на Европскиот Универзитет Република Македонија, неопходен услов е да се добие акредитација (согласност) од одборот за акредитација на Република Македонија.**
 3. **Систем на концесии** - Зборот концесија потекнува од италијанскиот јазик **и значи согласност - одобрение**, но сега битно е да се знае дека се работи за концесија за искористување на природно добро (вода, земја, шуми, руда).

7.1.ТРГОВСКО ДРУШТВО

1. **Трговско друштво е правно лице во кое што едно или повеќе физички или правни лица вложуваат пари, ствари или пари и имот што го користат за заедничко работење и заеднички ја делат добивката и загубата од работењето.**
 - Значи, **трговското друштво е секогаш правно лице кое самостојно и трајно врши трговска дејност заради остварување на добивка.**
 - Од поимот произлегува **дека тоа е составено од повеќе лица - основачи кои го здружуваат својот имот .**
2. **Основачи на трговското друштво можат да бидат и странски лица под услови утврдени во ЗТД** или мешовити трговски друштва со домашни и странски лица.
3. Трговското друштво се основа во форма што основачите - содружниците сами ќе ја определат, а под услов да ги исполнуваат законските услови за одбраната форма на трговско друштво
 - **Според ЗТД, трговското друштво без оглед дали врши трговска или некоја друга дејност може да се основа во следниве пет форми на трговско друштво:**
 - **Јавно трговско друштво - ЈТД,**
 - **Командитно друштво - КД,**
 - **Друштво со ограничена одговорност - ДОО / ДООЕЛ,**
 - **Акционерско друштво - АД,**
 - **Командитно друштво со акции.КДА**
 - **Многу е битно да се знае дека основачот слободно сам ја избира формата освен ако со закон поинаку не е определена.**

7.2. ЗАЕДНИЧКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ТРГОВСКИТЕ ДРУШТВА

- Прво, трговските друштва се правни лица кои мора да имаат основна главнина изразена во удели и акции.
- Второ, друштвото се основа со договор за основање на друштво, односно статут на друштвото кои мораат да бидат во писмена форма.
- Трето, за прв пат со ЗТД од 2004 се утврдува правна основа за настанување на посебен вид на трговско друштво наречено преддруштво. Преддруштвото во суштина не е друштво туку претходна фаза за основање на идното друштво.
- Четврто, трговските друштва можат да донесат одлука на управниот одбор за организирање на подружница, една или повеќе, со цел да вршат работи од предметот на работење на друштвото надвор од неговото седиште.
- За трговското друштво постојат и многу други заеднички карактеристики како што се содржина на основната главнина - пари, права, стоки, непаричен влог и негова проценка, учество во добивката, објавување на уписот во службен весник на РМ, информирање на содружниците и акционерите, решавање на спорите спогодбено или со арбитража, заштита на правата на содружниците или акционер пред надлежен суд и оценка на законитоста на одредбите од договорот за друштво односно статутот пред Уставниот суд на Република Македонија.

7.3. БЕЛЕЗИ НА ТРГОВСКИТЕ ДРУШТВА

- А) **Фирмата на трговското друштво е името со кое друштвото работи и во правниот промет се идентификува спрема другите субјекти. Таа мора да се разликува па дури и со буква или бројка од другите фирми што се регистрирани.** Должност на централниот регистер е пред уписот на фирмата во трговскиот регистар да провери дали има друго лице со иста фирма. Пријава за упис поднесува по правило претседателот на Управниот одбор. **Фирмата мора да содржи ознака која упатува на предметот на работење, на пример, „Палтекс,, - А.Д. производство и промет на текстилни производи - Делчево.** ЗТД дозволува фирмата да содржи и знаци или цртежи со кои полесно или поблиску ќе ги забележат другите лица, а посебно потрошувачите. На пример, знак на Nike, на Mc`Donalds, Тиквеш-винарска визба и т.н.
- **Законот не дозволува за фирма да се употребуваат имиња на држави, меѓународни организации или пак имиња кои значат мешање во друга фирма, без нивна дозвола.**
 - **Законска обврска е фирмата да се пишува на македонски јазик со кирилично писмо. Во општините каде 20% од населението зборува друг јазик различен од македонскиот јазик, на пример албански, фирмата се пишува и на албански јазик.**
- Б) **Седиштето на фирмата е местото каде трговското друштво е запишано во трговскиот регистер.** ЗТД од овие причини дозволува промена на седиштето на начин и постапка утврдена во законот. Начинот за промена се врши со изјавата за основање на друштвото од едно лице и промена во договор за основање како и промена на статутот.

Прокура

- Прокурист е физичко лице на кое трговското друштво му дава генерално полномошно за вршење на работи од доменот на предметот на работење. Ова трговско полномошно се нарекува прокура.
- Прокурист може да биде само физичко лице, од што произлегува дека правно лице не може да биде прокурист.
- ЗТД дава можност прокуристот и да го управува друштвото, да го застапува друштвото и во постапки пред управата, судските и јавните установи кои вршат јавни овластувања.
- Прокурата не може да се пренесе на друго лице, таа е непренослива „врзана,, за прокуристот.
- Прокурата се запишува во трговскиот регистар каде што е запишано трговското друштво.

9.1.Трговски полномошник и трговски патник

- А) **Трговскиот полномошник е вработено лице во трговското друштво или физичко лице кое за награда е овластено од застапникот по закон на друштвото да го води друштвото или негов дел, во рамките на даденото полномошно.**
- Трговското полномошно се дава во писмена форма и се заверува на нотар. Потписот на трговскиот полномошник мора да има додаток „ТП„. Таа може да се отповика во секое време, без образложение од давателот на полномошното. Трговското полномошно се запишува во трговскиот регистар.
- Б) **Трговски патник е физичко лице вработено или не во друштвото кое во име и за сметка на друштвото врши одредени работи од предметот на работење на друштвото.** Работите кои што ги врши трговскиот патник се точно напишани во полномошното што го добива од друштвото. Затоа ЗТД со императивна норма (мора) определува тоа да биде во писмена форма. На пример, да продава стока, да ја испорачува стоката. Трговскиот патник ако не е овластена со полномошното, не може да ја продава стоката на кредит, рати, почек и сл.

10. ТРГОВСКИ РЕГИСТАР И ПОСТАПКА НА УПИС

10.1. ПОИМ ЗА ТРГОВСКИ РЕГИСТАР

- **Трговскиот регистар е јавна книга што ги содржи сите податоци за субјектите што се запишани во него во постапка утврдена со ЗТД.**
- **ЗТД во овој поим утврдува дека е јавна книга, а тоа значи секој во секое време лично или преку електронски пат - веб страница да може да ги добие податоците за трговското друштво или трговец поединец пред да се одлучи да тргува со него.** На пример, кога е основано,, предмет на работа, законски застапник, неговите овластувања, членови на органите на управување (менаџерите) и нивната стручна спрема. Овие податоци се чуваат трајно.
- **Со ЗТД од 2004 година за прв пат се вовеле водењето на трговскиот регистар на два начина.**
 - **1. Во писмена форма и**
 - **2. Електронски начин**, односно со воспоставување на едношалтерски систем и за водење на трговскиот регистар што ги води Централниот регистар на Република Македонија.

Стварна и месна надлежност

- **Надлежноста значи збир на работи кои ги врши некој субјект, а пред се државен орган.**
- Точно одредената надлежност е неопходен услов за успешно функционирање на субјектот.
- **Се прави разлика помеѓу стварна и месна надлежност.**
 - **Стварната надлежност се одредува спрема видот на работите кои еден орган ги врши.**
 - **Месната надлежност се одредува спрема просторот во кој субјектот треба да ги врши работите.**
- Стварната и месната надлежност по правило се одредува истовремено. На пример стварно и месно надлежен е Основниот суд - Скопје I каде трговското друштво има седиште.

12. Постапка за упис

- **Постапката за упис во трговскиот регистар е една од најбитните елементи на актот (решението за упис) за да биде полноважно.**
- ЗТД постапката ја пропишува за да обезбеди уписот да се изврши на најдобар можен начин и со најдобра содржина. Во зависност од природата на правните работи постојат повеќе постапки (судска, извршна, граѓанска, кривична, прекршочна, управно-судска и вонсудска).
- **Уписот во трговскиот регистар се води според правилата на вонпроцесната (вонсудска) постапка освен ако со закон не е поинаку одредено.** Постапката е итна, секој учесник сам ги поднесува трошоците и се води во централниот регистар на Република Македонија.

Кои субјекти мора да бидат запишани во трговскиот регистар?

- Постапката се поведува со поднесување на образец - пријава поднесена и потпишана од овластен подносител во која се наведува барање за упис.
- По прием на пријавата централниот регистар, односно лицето регистратор проверува дали е уредна, благовремена и поднесена од овластено лице. Уредна значи образецот е правилно пополнет, поднесен во законски утврдениот рок (15 дена односно 3 месеци од денот кога се стекнале услови за упис) и ги содржи законски утврдените прилози и е потпишана од овластено лице.
- **Уписот во трговскиот регистар се врши со решение и се извршува со денот на неговото донесување. Во случај кога барањето за упис е одбиено може да се изјави жалба.**